

Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa

TEEMU VAUHKONEN & JOHANNA KALLIO & JANI EROLA

Sosiaalisen huono-osaisuus periytyy sukupolvelta toiselle. Toisen asteen koulutukseen ohjaaminen ja taloudellinen tuki eivät ole riittäviä keinoja huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden katkaisemiseksi. Artikkelissa kuvataan, millaisia ovat huono-osaisuuden ylisukupolviset yhteydet.

.....
English summary at the end of the article

Johdanto

Suomen kaltaista laajaa hyvinvointivaltiota, jossa on kattava sosiaaliturva, laadukas lasten päivähoido ja ilmainen koulutus, pidetään tehokkaana takaamaan alimpien sosiaaliluokkien lasten mahdollisuudet (Esping-Andersen & Wagner 2012). Tästä huolimatta koulutuksen, ammattiaseman ja tulojen on todettu periytyvän sukupolvelta toiselle sekä Suomessa että muissa Pohjoismaissa (Aaberge & al 2002; Breen & Luijckx 2007; Erikson & Goldthorpe 1992; Erola 2009; Kallio & al. 2016). Tässä artikkelissa tutkimme sosiaalisen aseman sijaan sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta Suomessa. Sosiaalisella huono-osaisuudella viitataan moniulotteiseen hyvinvoinnin resurssien puutteeseen (esim. Heikkilä 1990), jota mittaamme toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäämisellä (jatkossa koulupudokkuus), työttömyydellä ja toimeentulotuen asiakkuudella.

Tarkastelemme, onko koulupudokkuudella, työttömyydellä ja toimeentulotukiasiakkuudella sekä viimeksi mainittujen pitkittymisellä eri-

laiset ylisukupolviset yhteydet. Lasten aikuisuuden asemia mittaamme heidän ollessa nuoria aikuisia, joiden keskuudessa työttömyys ja toimeentulotukiasiakkuus ovat yleisempiä kuin vanhemmissa ikäryhmissä (Tilastokeskus 2016a). Vuosittain 5–8 prosenttia 16-vuotiaista lopettaa opiskelun kokonaan peruskoulun loputtua (Tilastokeskus 2016b). Edelleen, toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten aikuisten työttömyys on kaksi kertaa yleisempää kuin toisen tai kolmannen asteen koulutuksen suorittaneiden (Myrskylä 2012).

Toiseksi selvitämme, miten nämä huono-osaisuuden mittarit kytkeytyvät ylisukupolvisesti toisiinsa. Tutkimme sitä, kulkeeko sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden ketju lapsen koulumenestyksen kautta vai voiko vanhempien – erityisesti pitkäaikaisella – työttömyydellä ja toimeentulotukiasiakkuudella olla itsenäiset ja suorat ylisukupolviset yhteydet. Sosiaalipoliittisesti kyse on siitä, onko nuorten koulutukseen ohjaamisen tehostaminen riittävä keino sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden katkaisemiseksi. Lopuksi analysoimme, ennustavatko vanhempien toimeentulotukiasiakkuus ja työttömyys mahdollisten suorien yhteyksien lisäksi epäsuorasti lasten aikuisuudessa mitattuja muita huono-osaisuuksia.

Tutkimusta on rahoittanut Turun kaupunkitutkimusohjelma, Euroopan tutkimusneuvosto (päättönumero ERC-2013-CoG-617965) ja Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvosto (päättönumero 293103). Tutkimuksessa käytetyt aineiston on koonnut Timo Kauppinen.

Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus aikaisemmassa tutkimuksessa

Aikaisemmassa tutkimuksessa on pääosin keskiytetty erikseen koulutuksen, luokka-aseman tai tulotason ylisukupolvisuuteen. Näitä indikaattoreita käytettäessä huomio ei ole kohdistunut sosiaalisen huono-osaisuuden vaan ylipäättään sosiaalisen aseman periytyvyyteen. Näin ollen tarvitaan uusia mittareita, jotka lähestyvät vanhempien ja lasten huono-osaisuutta mahdollisimman suoraan. Lisäksi vanhempien matalan tulotason yhteys lasten toimeentulotukiasiakkuuteen (Kauppinen & al. 2014) ja työttömyyteen (O'Neill & Sweetman 1998) sekä vanhempien toimeentulotukiasiakkuuden yhteys lasten koulupudokkuuteen (Kallio & al. 2016) antavat synn olettaa, että vanhempien huono-osaisuuden mahdollisia ja samanaikaisia seurauksia lapsille tulisi mitata usealla indikaattorilla (Davidson & al. 2010, 370). Lisäksi vanhempien kasautunut huono-osaisuus voi johtaa huono-osaisuuden kasautumiseen toisessa sukupolvessa (Vauhkonen & al. 2017).

Vaikka sosiaalisen aseman indikaattorit ovat päällekkäisiä, ne viittaavat osin eri tekijöihin perhetaustassa. On todennäköistä, että osa perhetaustan merkityksestä jää havaitsematta, jos tutkimuksessa käytetään vain yhtä sosioekonomisen aseman tai huono-osaisuuden mittaria (Bukodi & Goldthorpe 2014; Erola & al. 2015; Jaeger & Holm 2007). Indikaattorien välisen korrelaation vuoksi käytetyn mittarin suora itsenäinen vaikutus helposti tulkitaan sen todellista vaikutusta vahvemmaksi, ja yhteinen, mittaamaton määräävä tekijä perhetaustassa voi jäädä huomiotta. Tästä syystä myös vanhempien huono-osaisuutta tulisi mitata usealla tekijällä.

Sosioekonomisen aseman ylisukupolvisuutta tarkastelevissa tutkimuksissa on katsottu, että periytyminen kulkee monesti lapsen koulumenestyksen kautta (Breen 2004; Erola 2009). Vastaavasti on argumentoitu, että sosiaalisen huono-osaisuuden ketju kulkee lapsen koulutukseen liittyvien epäonnistumisten kautta (Paananen & al. 2012; Myrskylä 2009), mutta asiasta ei ole paljokaan tutkittua tietoa. Toisaalta vanhempien tuloköyhyydellä, toimeentulotukiasiakkuudella ja muulla taloudellisella huono-osaisuudella ja näiden pitkittymisellä on oletettu olevan vakavammat ylisukupolviset seuraukset kuin matalalla koulutuksella (Hobcraft & Kiernan 2001; Kallio & al. 2016).

Aikaisempi kirjallisuus huono-osaisuuden ylisukupolvisuudesta on antanut viitteitä siitä, että erilaisilla huono-osaisuuksilla olisi itsenäinen (Hobcraft & Kiernan 2001; Larsen & al. 2014; Whelan & al. 2013; Wiborg & Hansen 2009) ja suora (Kauppinen & al. 2014; Moisio & Kauppinen 2011) ylisukupolvinen yhteys. On myös viitteitä siitä, että sekä toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäämisellä että työttömyydellä olisi suoria ylisukupolvisia yhteyksiä (Kallio & al. 2016; Kauppinen & al. 2014; Moisio & Kauppinen 2011). Myös vanhempien toimeentulotukiasiakkuudella on osoitettu olevan suora itsenäinen vaikutus lasten asiakkuuteen, joka ei selity vanhempien pienituloisuudella, köyhyydellä tai perheiden välisillä tuloeroilla (Vauhkonen & al. 2017). Toimeentulotukiasiakkuuden ylisukupolvisuutta onkin selitetty niukkojen taloudellisten resurssien (Paananen & al. 2012) ohella myös oppimisella (Bratberg & al. 2005; Gottschalk 1996) ja stigmaan totuttamisella (Ellen & Turner 1997; Wilson 1986).

Ymmärtääksemme nykyistä paremmin sosiaalisen huono-osaisuuden suoria ja itsenäisiä ylisukupolvisia yhteyksiä tarkastelemme seuraavaksi ylisukupolvisuuden taustalla vaikuttavia mekanismeja *resurssien puutteiden ja sosiaalisen välittymisen* näkökulmista. Tavallisimmin hyväosaisuuden ylisukupolvisuutta selitetään taloudellisten, kulttuuristen ja sosiaalisten resurssien periytymisellä ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta vastaavasti näiden resurssien niukkuudella (Jaeger & Holm 2007; Wiborg & Hansen 2009). Yksinkertaisesti voidaan sanoa, että mitä enemmän vanhemmilla on resursseja, sen parempi. Korkeasti koulutetuilla ja hyvätuloisilla vanhemmilla on enemmän resursseja auttaa, opastaa, rahoittaa ja varmistaa lastensa status aikuisina. Vastaavasti lapsuuden perheen sosiaalinen huono-osaisuus johtaa matalampaan resurssien kokonaistasoon, mikä näkyy huono-osaisuutena myös toisessa sukupolvessa.

Informaatioerojen on osoitettu näyttävän samaan tapaan merkittävää osaa koulutuksellisesta kerrostuneisuudesta (Werfhorst & Andersen 2005, 335). Korkeasti koulutetuilla vanhemmilla on enemmän tietoa korkeamman koulutuksen arvosta erityisesti uran kannalta. Tiedon puute puolestaan on yhteydessä vastakkaisiin olosuhteisiin, mikä johtunee kyvyttömyydestä käyttää tietoa sekä oman uran edistämiseen että lasten saavutusten parantamiseen.

Hyväosaisuuden ylisukupolvisuudessa resurssinäkökulma korostaa kulttuuristen, taloudellisten

ten ja sosiaalisten resurssien periytymistä. Sen sijaan sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuudessa korostuu tällaisten resurssien siirtymisen puuttuminen. Koska vanhemmilla on keskeinen merkitys lasten sosialisatiossa, on aiheellista kysyä, puuttuuko sosiaalisesti huono-osaisilta vanhemmilta vain olennaisia resursseja vai välittävätkö he lapsilleen jotakin, millä on kielteinen vaikutus heidän asemiinsa aikuisina (ks. esim. Bourdieu & Passeron 1977). Huono-osaisuuden sosiaalisen välittymisen näkökulma olettaakin, että huono-osaisilta vanhemmilta voi välittyä lapsille erilaisia käyttäytymismalleja tai kokonaisvaltaisemmin arvoja ja asenteita sekä heikko itsetunto ja matalat tulevaisuuden tavoitteet, joilla puolestaan voi olla huono-osaistava vaikutus pitkällä aikavälillä.

Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että vanhempien ja lasten arvojen välillä on vahva yhteys (Ackock & Bengtson 1980 Copen & Silversstein 2008; Vollebergh & al. 2001). Vanhempien arvoilla on osoitettu olevan yhteys lasten tuloihin aikuisina myös silloin kun vanhempien sosioekonominen asema on vakioitu (Mason 2007). Myös vanhempien käyttäytymisellä on yhteys lasten aikuisuuden asemaan: Esimerkiksi isien säästäväisyydellä ja jopa sillä, käyttääkö isä autossa turvavyötä, on huomattu olevan yhteys lasten koulutukseen ja tuloihin, kun perheen sosioekonomiset tekijät on vakioitu (Yeung & al. 2000). Vanhempien arvojen ja asenteiden siirtyminen lapsille voi tapahtua sekä havainnoimalla vanhempia että tietoisien välittämisen kautta (De Houwer & al. 2001; Min & al. 2012). Vanhempien arvojen ja asenteiden välittymisen lapsille on havaittu olevan sitä voimakkaampaa, mitä enemmän vanhemmat ovat läsnä lastensa elämässä (Alan & al. 2014; Zumbuehl & al. 2013). Tulos tukee näkemystä, ettei tämän kaltainen välittyminen palautu yksinomaan geneettisiin tekijöihin (vrt. Cesarini & al. 2009). Myös Suomessa on havaittu nuorten aikuisten yksilöllisten ominaisuuksien, kuten vähäisen motivaation ponnistella tavoitteen saavuttamiseen (Takala 1992) ja arvovalintojen (Palo & al. 2012), vaikuttavan huono-osaisuusriskiä.

Koulupudokkuus on ylisukupolvista (Kallio & al. 2016), ja koulutus ylipäätään periytyy vahvasti (Jackson & al. 2007). Resurssinäkökulmasta huono-osaisilta vanhemmilta saattaa puuttua kulttuurista pääomaa, kuten korkea koulutus ja kulttuuriharrastuneisuus, jota heillä tulisi olla, jotta he voivat tukea lastensa opiskelua oppivelvollisuuden jälkeen (Graaf & Kalmijn 2001, 61–43). So-

siaalisen välittymisen näkökulmasta toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäämisen ylisukupolvisuudessa on kyse puolestaan esimerkiksi arvoista, asenteista ja puutteellisesta itseluottamuksesta, jotka eivät kannusta opiskelemaan mutta saattavat kuitenkin kannustaa siirtymään nopeasti työelämään opiskelun sijaan (ks. Jackson & al. 2007).

Työttömyyden ylisukupolvisuudessa voi resurssinäkökulmasta olla kyse siitä, että huono-osaisilta perheiltä puuttuu sosiaalisia ja kulttuurisia resursseja, kuten kytköksiä työntajiin tai tietoa koulutusaloista, jotka auttaisivat perheen lapsia työllistymään (ks. Weeden & Grusky 2005). Sosiaalisen välittymisen näkökulmasta työttömyyden ylisukupolvisuudessa on kyse siitä, että työttömyys on yhteydessä arvoihin ja asenteisiin perheessä, ja näin ollen vähäisempään työttömyyden stigman kokemiseen (ks. Mäder & al. 2014). Toisin sanoen perhetausta voi olla yhteydessä siihen, ettei työttömyys ole yksilölle asennetasolla täysin pois suljettu vaihtoehto. Informaation välittymisen näkökulmasta työttömien lapsilla on useammin kuin muilla tietoa siitä, millaista työttömyys on, ja siten mahdollisesti ennakkoluulottomampi suhtautuminen ylipäätään siihen.

Resurssinäkökulmasta katsottuna toimeentulotuen asiakkuuden ylisukupolvisuudessa on kyse ennen muuta köyhyyden ylisukupolvisuudesta. Toimeentulotuen käyttöä pidetään myös leimaavana ja byrokraattisena, mikä voi olla syynä sen alikäyttöön Suomessa (Blomberg & al. 2016). Toimeentulotuen asiakkuuden leimaavuus johtuu kulttuurissa jaetusta normista elää palkkatyöllä (Moffitt 1983; Mood 2004), mutta jos yksilön sosiaalisessa ympäristössä toimeentulotukiasiakkuus on yleistä, voi sen leimaava vaikutus heikentyä (Ellen & Turner 1997; Wilson 1987). Toimeentulotukiasiakkaiden lapset eivät koe välttämättä omaa asiakkuuttaan yhtä leimaavaksi kuin muut, mikä voi laskea heidän kynnystään hakea toimeentulotukea. Vanhemmat voivat myös antaa lapsilleen tietoa, joka pienentää toimeentulotuen byrokraattisuuden ja tarveharkintaisuuden muodostamaa estettä. Mikäli yksilön sosiaalisessa verkostossa on toimeentulotukiasiakkaita, heiltä voi saada tietoa toimeentulotuesta, sen hakukelpoisuudesta sekä saada erilaisia hakustrategioita (Bertrand & al. 2000). Vastaavasti toimeentulotukiasiakkaina olleet vanhemmat voivat tarjota aikuisille lapsilleen tietoa toimeentulotuen säännöistä, mikä voi laskea heidän hakukynnystään (Gottschalk 1996; Moffitt 1992). Kun vanhemmat kerran ovat

saaneet toimeentulotukea niin lapsetkin aikuisina uskovat saavansa toimeentulotukea, mikäli sitä haavevat (Dahl & al. 2014).

Toimeentulotuen asiakkuuden ylisukupolvisuus ei kuitenkaan palaudu ainoastaan stigmaan tottumiseen tai informaatioon. Huomattava osa toimeentulotuen asiakkaista kärsii kasautuneesta huono-osaisuudesta (Hannikainen-Ingman & al. 2013, 108). Vanhempien kasautuneella huono-osaisuudella on kuitenkin voimakkaimmat yhteydet yksittäisiin lasten aikuisuuden huono-osaisuuksiin (Ks. Vauhkonen & al. 2017). Myös monenlaisilla huono-osaisuuteen kytkeytyvillä käytäytymismalleilla on havaittu olevan itsenäiset ylisukupolviset yhteydet (Bijleveld & Wijkman 2009; Thornberry & al. 2003).

Stigmaan tottuminen ja huono-osaisuuteen liittyvän informaation välittyminen liittyy näin ollen ennen muuta kasautuneen huono-osaisuuden ylisukupolvisuuteen (ks. Vauhkonen & al. 2017). Tämän kaltaiseen kokonaisvaltaiseen ylisukupolvisen välittymiseen voidaan soveltaa köyhyyskulttuurin käsitettä (Lewis 1966; Small & al. 2010). Käsite viittaa tukiriippuvuuteen siinä mitassa, että sitä voidaan kuvailla kulttuuriksi. Kyse on viimeisjaisen tuen käytön oppimisesta ja siihen liittyvään leimaan totumisesta sekä opiskelun ja työn kannalta myönteisten roolimallien puutteesta (Dean & Taylor-Gooby 2014). Köyhyyskulttuuri voidaan mieltää huono-osaistavan sosiaalisen välittymisen ääripääksi.

Psykologiset tutkimukset puolestaan ovat osoittaneet, että sosiaalinen huono-osaisuus on yhteydessä lyhytnäköisempään ja riskejä välttelevään (*risk-averse*) päätöksentekoon sekä niiden taustalla olevaan tottumuksenmukaiseen (*habitual*) toimintaan päämääräsuuntautuneen toiminnan kustannuksella (Shah & al. 2012; Schwabe & Wolf 2009). Jatkuva niukkuus voi myös kaventaa näköaloja ja sinnittely toimeentulon kanssa syödä ihmisen henkisiä voimavaroja (Mullainathan & Shafir 2013), mikä todennäköisesti vaikuttaa vanhemmuuteen. Toisaalta kyse voi olla sosiaalisesta vetäytymisestä: Jos ei ole keinoja saavuttaa yhteiskunnassa arvostettuja asioita, lapsi saattaa kokonaan luopua niiden tavoittelusta (Merton 1968).

Tutkimusasetelma

Tarkastelemme artikkelissa vanhempien sosiaalisen huono-osaisuuden yhteyttä heidän lastensa huono-osaisuuteen nuorina aikuisina. Mittaamme sitä, välittykö vanhempien sosiaalinen huono-osaisuus lapsille heidän koulupudokkuuden kautta vai onko vanhempien eri huono-osaisuuksilla suorat ja itsenäiset yhteydet lasten vastaaviin huono-osaisuuksiin heidän omassa aikuisuudessaan. Tarkastelemme myös vanhempien huono-osaisuuden keston yhteyttä lasten huono-osaisuuteen. Aiemmissa samalla aineistoilla tehdyssä tutkimuksissa ei ole huomioitu vanhempien huono-osaisuuden keston yhteyttä lasten huono-osaisuuteen (Vauhkonen & al. 2017). Vanhempien huono-osaisuuden keston yhteyttä on tarkasteltu ainoastaan lasten koulupudokkuuteen (Kallio & al. 2016). Tutkimushypoteesimme ovat seuraavat:

- H1) Vanhempien koulupudokkuus, työttömyys ja toimeentulotukiasiakkuus sekä jälkimmäisten pitkittyminen ovat voimakkuudeltaan eri tavoin yhteydessä lasten huono-osaisuuteen aikuisina.
- H2a) Työttömyyden ja toimeentulotukiasiakkuuden ylisukupolvisuus kulkee lapsen koulupudokkuuden kautta.
- H2b) Vanhempien työttömyydellä ja toimeentulotukiasiakkuudella on itsenäiset ja suorat ylisukupolviset yhteydet.
- H3) Vanhempien toimeentulotukiasiakkuus ja työttömyys ennustavat mahdollisten suorien yhteyksien lisäksi muita lasten aikuisuudessa mitattuja muita huono-osaisuuksia.

Mikäli koulupudokkuuden, työttömyyden ylisukupolviset yhteydet osoittautuvat itsenäisiksi ja suoriksi, kuhunkin huono-osaisuuteen liittyvä erilainen resurssien puute ja sosiaalinen välittyminen voivat olla keskeisiä huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden selittäjiä. Jos puolestaan vanhempien toimeentulotukiasiakkuus ennustaa muutenkin lasten huono-osaisuutta kuin toimeentulotukiasiakkuutta, kyseessä voi olla vanhempien kasautuneen huono-osaisuuden vaikutus, kun otetaan huomioon, että aiemmassa samalla aineistolla tehdyssä tutkimuksessa toimeentulotuen ylisukupolvisuus osoittautui vanhempien tuloköyhyydestä riippumattomaksi (ks. Vauhkonen & al. 2017).

Aineisto ja muuttajat

Käytämme Tilastokeskuksen Youth Trajectories -rekisteriaineistoa (sopimus TK-52-1192-14). Aineisto kattaa 25 prosenttia otoksen henkilöistä, jotka ovat syntyneet vuosien 1980 ja 1986 välillä, jotka asuivat Suomessa vähintään yhden vuoden 1991 ja 2008 välillä ja joiden mahdolliset biologiset sisarukset ovat syntyneet vuosien 1980 ja 1986 välillä. Otoshenkilöt ja heidän sisarukset muodostavat tutkimusaineistomme, ja monimuuttaja-analyyseissa heidät on klusteroitu perheiksi. Aineiston sekä heidän sisarustensa vanhempien tiedot otettiin siltä vuodelta, kun otoshenkilö oli 15-vuotias. Jos otoshenkilö ei asunut biologisten vanhempiensa tai adoptiovanhempiensa luona ollessaan 15-vuotias, sekä otoshenkilö että hänen sisarusensa poistettiin aineistosta. Lisäksi aineistosta poistettiin kaikki henkilöt, jotka eivät asuneet Suomessa ikävuosien 15 ja 22 välillä. Jos useampi otoshenkilö kuului samaan perheeseen, linkitettiin vanhempien tiedot yhden satunnaisesti valitun otoshenkilön kautta. Aineistomme kattaa yhteensä 157 135 lasta.

Mittasimme vanhempien huono-osaisuutta usealla indikaattorilla: koulupudokkuudella, työttömyydellä ja toimeentulotuen asiakkuudella. Koulupudokkuutta mitattiin vanhempien korkeimmalla koulutuksella: jos kummatkaan vanhemmista eivät olleet suorittaneet toisen asteen tutkintoa, se määriteltiin koulupudokkuudeksi. Vanhempien työttömyys ja toimeentulotukiasiakkuus mitattiin kuukausissa vuoden aikana. Ne summattiin yhteen ja jaettiin vanhempien määrällä perheessä. Vanhempien työttömyys ja toimeentulotukiasiakkuus luokiteltiin keston mukaan kolmeen luokkaan: ”ei ollenkaan”, ”1–5 kuukautta” ja ”6 kuukautta tai enemmän”. Tiedot lasten koulupudokkuudesta, työttömyydestä ja toimeentulotuen asiakkuudesta ovat vuodelta, jolloin he olivat 22-vuotiaita. Lasten koulupudokkuutta, työttömyyttä ja toimeentulotukiasiakkuutta mitataan dikotomisilla muuttujilla: on tai ei ole toisen asteen tutkinto (koulupudokkuus) tai on tai ei ole ollut vuoden aikana työttömänä tai nostonut toimeentulotukea kuluneen vuoden aikana.

Aineistossamme ei ollut lasten osalta tietoa siitä, kuinka pitkään he olivat olleet työttöminä tai nostonneet toimeentulotukea. Lisäksi käyttämillämme mittareilla aineistossamme oli vähän lasten moniulotteista huono-osaisuutta, joten usealla mittarilla samanaikaisesti lasten huono-osaisuutta mitattaessa selitettävä vaihtelu olisi jäänyt vähäisek-

si. Siten on huomattava, että lasten työttömyyden ja toimeentulotuen asiakkuuden mittarimme ovat hyvin sensitiiviset. Tutkimuksessa tarkastellaankin huono-osaisuuden mittarien välisiä ylisukupolvisia yhteyksiä, eikä kaikkia 22-vuotiaita, jotka ovat vuoden aikana olleet työttöminä ja nostonneet toimeentulotukea, voida sanoa sosiaalisesti huono-osaisiksi.

Käytämme kontrollimuuttujina sukupuolta ja synnyinmaata (syntyperäinen suomalainen, länsimaalainen tai ei-länsimaalainen maahanmuuttaja). Lisäksi kontrolloimme perherakenteen tutkimushenkilön ollessa 15-vuotias käyttämällä dikotomista muuttujaa yksinhuoltajuudelle ja luokiteltua muuttujaa lasten lukumäärälle perheessä (yksi, kaksi tai vähintään kolme lasta). Nämä ovat yleisesti käytettyjä kontrollimuuttujia, jotka voivat olla mahdollisia sekoittavia tekijöitä, koska ne ovat yhteydessä sekä lasten että vanhempien huono-osaisuuteen (ks. esim. Kallio & al. 2016). Koska korkeamman työttömyyden alueilla työttömyyden ja sitä myötä myös toimeentulotuen asiakkuuden ylisukupolvisuus voi olla suurempaa, ajoimme myös mallit, joissa lasten asuinkunnan työttömyysasteet ovat kontrolloitu heidän ollessa 15- ja 22-vuotiaita. Näitä malleja ei kuitenkaan raportoida.

Menetelmät

Perheiden mukaan klusteroituun aineistoon sovelsimme lineaarista satunnaisvaikutusmallia. Dikotomisesta vasteesta tapauksessa, kuten tässä tutkimuksessa huono-osaisuutta kuvaavien muuttujien tapauksissa, mallia kutsutaan *lineaariseksi todennäköisyysmalliksi* (Wooldridge 2002). Ajoimme mallit vanhempien koulupudokkuuden sekä työttömyyden ja toimeentulotukiasiakkuuden keston mukaan kullekin yksittäiselle lasten huono-osaisuutta kuvaavalle vasteelle. Jokaisessa mallissa, paitsi tyhjissä malleissa, kontrolloimme sukupuolen, maahanmuuttajataustan, yksinhuoltajuuden ja sisarusten määrän.

Tavanomaisessa regressiomallissa perhetaustan vaikutusta on mahdollista arvioida vain niiden tekijöiden osalta, joita aineistossa on mitattu. Tällöin huomiotta jää suuri joukko havaitsemattomia tekijöitä. Käyttämällä sisarusaineistoa ja sisarusmalleja voidaan osin arvioida perhetaustan havaitsemattomia tekijöitä. Koska sisaruskorrelaation *rhon* oletetaan mittaavaan havaitsemattomien tai ei-vakioitujen perhetaustan tekijöiden vaikutusta, sitä voidaan pitää perhetaustan kokonaisvai-

nutuksen mittarina (Page & Solon 2003). Mallien varianssikomponenteista ajoimme rhon (joka on olennaisesti sama kuin sisäkorrelaatio). Jos rho ajetaan tyhjäksi mallista ilman kontrollimuuttujia, rhot voidaan pitää sisarusten samankaltaisuuden estimaattina: mitä voimakkaampi jaettujen perhetaustatekijöiden vaikutus on, sitä samankaltaisempia sisarukset ovat sosiaalisen huono-osaisuuden osalta (ks. Vauhkonen & al. 2017).

Malleissa 1–2 tarkastelemme vanhempien koulupudokkuuden, työttömyyden ja toimeentulotukiasiakkuuden yhteyttä lasten koulupudokkuuteen. Malleissa 3–5 puolestaan tarkastelemme vanhempien työttömyyden, koulupudokkuuden ja toimeentulotukiasiakkuuden yhteyttä lasten työttömyyteen sekä sitä, kuinka suurelta osin vanhempien huono-osaisuuden vaikutuksessa lasten työttömyyteen on kyse siitä, että lapset jäävät ilman toisen asteen koulutusta. Lopuksi malleissa 6–8 tarkastelemme vanhempien toimeentulotukiasiakkuuden, koulupudokkuuden ja työttömyyden kytköstä lasten toimeentulotukiasiakkuuteen sekä sitä, kuinka suurelta osin vanhempien huono-osaisuuden yhteydestä lasten toimeentulotukiasiakkuuteen on kyse siitä, että lapset jäävät ilman toisen asteen koulutusta ja sitä kautta työttömiksi.

Tulokset

Kuvailevien tulosten mukaan huono- ja hyväosisten perheiden lapset eroavat selvästi toisistaan (ks. taulukko 1). Vain perusasteen tutkinnon suorittaneiden lapsista 30 prosentilla ei ole toisen asteen tutkintoa 22-vuotiaana. Myös toimeentulo-

tuen asiakkaana olleiden lapsista iso osa on ilman tutkintoa nuorina aikuisina (33 %:lla lyhytaikainen ja 40 %:lla pitkäaikainen asiakkuus). Pitkä- ja lyhytaikaisesti työttöminä olleiden vanhempien lapsista runsaat 20 prosenttia on ilman tutkintoa 22-vuotiaana. Pitkäaikaisesti työttömänä olleiden vanhempien lapsista työttömänä nuorina aikuisina on 29 prosenttia ja lyhytaikaisesti olevien lapsista 25 prosenttia. Eniten työttöminä ovat toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapset. Lyhytaikaisesti asiakkaana olleiden lapsista 33 prosenttia ja pitkäaikaisesti asiakkaana olleiden lapsista 38 prosenttia on työttömänä nuorina aikuisina. Pitkäaikaisesti toimeentulotuen asiakkaana olleiden vanhempien lapsista 43 prosenttia on myös itse-toimeentulotuen asiakkaana nuorina aikuisina. Lyhytaikaisesti asiakkaana olleiden vanhempien lasten vastaava luku on 35 prosenttia. Koulupudokkaiden lapsista tukea saa 22-vuotiaana 24 prosenttia. Pitkä- ja lyhytaikaisesti työttömänä olleiden lapsista runsaat 20 prosenttia saa tukea nuorina aikuisina. Kaiken kaikkiaan lapsista, joilla oli perhetaustassa sosiaalista huono-osaisuutta, 53 prosenttia ei kokenut mitään mitatusta sosiaalisesta huono-osaisuudesta 22-vuotiaana.

Kuvailevien tulosten mukaan vanhempien pitkäaikaisella toimeentulotukiasiakkuudella on vakavimmat ylisukupolviset vaikutukset, kun otetaan huomioon kaikki indikaattorit lapsen ollessa 22-vuotias. Siirrymme seuraavaksi tarkastelemaan ylisukupolvisia yhteyksiä ja mekanismeja monimuuttujamenetelmin, jolloin on mahdollista vakioida käyttämämme selittävien tekijöiden vaikutukset toisillaan (ks. taulukko 2).

Mallin 2 mukaan pitkään työttömänä olleiden

Taulukko 1. Lasten koulupudokkuus, työttömyys ja toimeentulotukiasiakkuus vanhempien huono-osaisuuden mukaan (%)

Perheen huono-osaisuus lapsen ollessa 15-vuotias	Lapsen huono-osaisuus 22-vuotiaana			
	N	Koulupudokkuus %	Työttömyys %	Toimeentulotuen asiakkuus %
Ei huono-osaisuutta	97 698	12	14	10
Koulupudokkuus	20 090	30	27	24
Työttömyyskuukausia 1–5	21 605	22	25	21
Työttömyyskuukausia 6 tai enemmän	21 841	23	29	24
Toimeentulotukea 1–5 kuukautta	11 588	33	33	35
Toimeentulotukea 6 kuukautta tai enemmän	4 265	40	38	43

Taulukko 2. Vanhempien ja lasten sosiaalisen huono-osaisuuden välisten yhteyksien estimaatit

	Koulupudokkuus			Työttömyys			Toimeentulotuki	
	Malli 1	Malli 2	Malli3	Malli4	Malli 5	Malli 6	Malli 7	Malli 8
Koulupu- dokkuus	0,124*** (0,003)	0,104*** (0,003)		0,056*** (0,003)	0,053*** (0,003)		0,049*** (0,003)	0,026*** (0,003)
Työttömyyskuukaudet								
1–5 kk		0,029*** (0,003)	0,082*** (0,003)	0,064*** (0,003)	0,063*** (0,003)		0,047*** (0,003)	0,027*** (0,003)
6 kk tai enemmän		0,048*** (0,003)	0,133*** (0,003)	0,103*** (0,003)	0,102*** (0,003)		0,084*** (0,003)	0,053*** (0,003)
Toimeentulotukikuukaudet								
1–5 kk		0,118*** (0,004)		0,094*** (0,004)	0,089*** (0,004)	0,193*** (0,004)	0,159*** (0,004)	0,121*** (0,003)
6 kk tai enemmän		0,185*** (0,006)		0,132*** (0,007)	0,124*** (0,007)	0,286*** (0,006)	0,231*** (0,006)	0,175*** (0,006)
Lapsen koulupudokkuus					0,043*** (0,002)			0,110*** (0,002)
Lapsen kolmannen asteen koulutus					0,059 (0,008)			-0,0384*** (0,007)
Lapsen työttömyys								0,274*** (0,002)
Perhe- varianssi	0,027 (0,001)	0,025 (0,001)	0,018 (0,001)	0,017 (0,001)	0,016 (0,001)	0,022 (0,000)	0,020 (0,000)	0,012 (0,000)
Jäännös- varianssi	0,106 (0,001)	0,106 (0,001)	0,130 (0,001)	0,130 (0,001)	0,130 (0,001)	0,098 (0,001)	0,098 (0,001)	0,091 (0,001)
Rho	0,204 (0,004)	0,190 (0,004)	0,123 (0,004)	0,116 (0,004)	0,111 (0,004)	0,181 (0,004)	0,173 (0,004)	0,112 (0,004)
N	157 135	157 135	157 135	157 135	157 135	157 135	157 135	157 135

Vakioitu: sukupuoli, syntymämaa, perherakenne ja lasten lukumäärä perheessä. Keskiarvot sulussa.
* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

lapsilla on viisi prosenttiyksikköä (lyhemmän aikaa työttömänä olleiden lapsilla 3 prosenttiyksikköä) suurempi koulupudokkuuden todennäköisyys verrattuna lapsiin, joiden vanhemmat eivät olleet työttöminä. Vanhempien toimeentulotuen asiakkuudella on huomattavasti vanhempien työttömyyttä vahvempi yhteys lasten koulupudokkuuteen. Pitemmän aikaa toimeentulotuen asiakkaana olleiden lapsilla on 19 prosenttiyksikköä suurempi (lyhemmän aikaa toimeentulotuen asiakkaina olleiden lapsilla 12 prosenttiyksikkö) suurempi todennäköisyys jäädä ilman toisen asteen tutkintoa kuin niillä, joiden vanhemmat eivät olleet asiakkaina. Vanhempien pitkäaikaisella toimeentulotukiasiakkuudella on selvästi voimakkaampi yhteys lasten koulupudokkuuteen kuin on vanhempien koulupudokkuudella. Sen sijaan vanhempien työttömyys ja toimeentulotukiasiakkuus selittävät vain hieman vanhempien ja heidän lastensa koulupudokkuuden välistä yhteyttä (vrt. mallit 1

ja 2). Lasten koulupudokkuuden osalta tulos tukee hypoteesia 1, koska vanhempien koulupudokkuudella, työttömyydellä ja toimeentulotukiasiakkuudella sekä jälkimmäisten pitkäaikaisella on erillinen yhteys lasten koulupudokkuuteen. Lisäksi erityisesti vanhempien toimeentulotukiasiakkuus ennustaa lasten koulupudokkuutta, mikä puolestaan tukee myös hypoteesia 3 lasten koulupudokkuuden osalta.

Mallin 3 mukaan pidempään työttömänä olleiden lapsilla puolestaan on 13 prosenttiyksikköä (lyhemmän aikaa työttömänä olleiden lapsilla 8 prosenttiyksikköä) korkeampi työttömyyden todennäköisyys verrattuna niihin lapsiin, joiden vanhemmat eivät olleet työttöminä. Malli 4 puolestaan osoittaa, että matalasti koulutettujen vanhempien lapsilla on kuusi prosenttiyksikköä suurempi työttömyyden todennäköisyys nuorina aikuisina kuin korkeammin koulutettujen vanhempien lapsilla. Toimeentulotukea saaneiden van-

hempien lapsilla on suurempi todennäköisyys olla työttömänä nuorina aikuisina kuin niillä lapsilla, jotka eivät saaneet tukea (pitkäaikainen asiakkuus 13 ja lyhytaikainen asiakkuus 9 prosenttiyksikköä). Myös tämä tulos tukee hypoteesia 3: vanhempien toimeentulotukiasiakkuus ennustaa myös lasten työttömyyttä.

Mallin 4 mukaan vanhempien koulupudokkuus ja toimeentulotukiasiakkuus selittävät noin neljänneksen vanhempien ja lasten työttömyyden välisestä yhteydestä. Malli 5 puolestaan osoittaa, ettei vanhempien ja lasten työttömyyden välinen yhteys välittynyt lasten koulupudokkuuden kautta. Tulos kumoaa hypoteesin 2a ja tukee hypoteesia 2b työttömyyden ylisukupolvisuuden osalta: työttömyyden ylisukupolvisuus ei kulje lasten koulupudokkuuden kautta vaan vanhempien ja lasten työttömyydellä on itsenäinen ja suora ylisukupolvinen yhteys. Lapsen kolmannen asteen koulutuksen yhteyttä tarkasteltaessa on kuitenkin muistettava, että valtaosa korkeakouluissa opiskelevista opiskelee vielä 22-vuotiaana, koska korkeakouluopiskelijoiden työmarkkinoille siirtymisen mediaani-ikä on Tilastokeskuksen mukaan 25 vuotta.

Malli 6 tukee hypoteesia 1 toimeentulotukiasiakkuuden pitkittymisen osalta. Pidempään toimeentulotuen asiakkaina olleiden lapsilla on 29 prosenttiyksikköä (lyhemmän aikaa asiakkaina olleiden lapsilla 19 prosenttiyksikköä) suurempi todennäköisyys tulla toimeentulotuen asiakkaiksi nuorina aikuisina verrattuna niihin lapsiin, joiden vanhemmat eivät olleet toimeentulotuen asiakkaita.

Malli 7 osoittaa, että koulupudokkaiden lapsilla on viisi prosenttiyksikköä suurempi todennäköisyys saada toimeentulotukea nuorena aikuisena kuin niiden, joiden vanhemmat olivat suorittaneet vähintään toisen asteen tutkinnon. Vanhempien koulupudokkuus ja työttömyys selittävät vajaan neljänneksen vanhempien lyhemmän toimeentulotukiasiakkuuden vaikutuksesta ja noin vajaan viidenneksen pidempiaikaisen toimeentulotukiasiakkuuden vaikutuksesta lasten toimeentulotukiasiakkuuteen. Pitkään työttömänä olleiden vanhempien lapsilla on 8 prosenttiyksikköä suurempi todennäköisyys saada toimeentulotukea nuorina aikuisina kuin niillä lapsilla, joiden vanhemmat eivät olleet työttöminä. Vastaava luku koskien lyhyen aikaa työttömänä olleiden vanhempien lapsia on viisi prosenttiyksikköä.

Malli 8 ilmaisee sen, kuinka suurelta osin van-

hempien huono-osaisuuden vaikutuksesta lasten toimeentulotukiasiakkuuteen on kyse siitä, että huono-osaisten perheiden lapset jäävät ilman toisen asteen tutkintoa ja/tai jäävät työttömiksi. Lasten työttömyys on ymmärrettävästi vahvasti yhteydessä heidän toimeentulotuen asiakkuuteensa, mikä voi kertoa vanhempien toimeentulotukiasiakkuuden piilevästi mitattavan kasautuneen huono-osaisuuden yhteydestä huono-osaisuuden kasautumiseen toisessa sukupolvessa. Vaikka vanhempien koulupudokkuus ja työttömyys selittivät osan toimeentulotukiasiakkuuden ylisukupolvisesta yhteydestä, tästä huolimatta vanhempien ja lasten toimeentulotukiasiakkuudella on itsenäinen yhteys, mikä tukee hypoteesia 2b myös toimeentulotuen asiakkuuden osalta.

Tyhjissä malleissa sisaruskorrelaatiot olivat koulupudokkuudessa 0,233, työttömyydessä 0,148 ja toimeentulotuen asiakkuudessa 0,230. Koska sisaruskorrelaatiot eivät pienentyneet merkittävästi tyhjien mallien ja mallien 1–8 välillä, se osoittaa, että kullakin vanhempien ja lasten huono-osaisuuden indikaattorilla oli itsenäinen yhteys. Asuinkunnan työttömyysasteen vakioiminen lasten ollessa 15- ja 22-vuotiaita ei vaikuttanut vanhempien ja lasten sosiaalisen huono-osaisuuden väliseen yhteyteen (estimaatit saa kirjoittajilta pyydetessä).

Johtopäätökset ja pohdinta

Tulostemme mukaan vanhempien huono-osaisuuden eri mittareilla on erilainen yhteys lasten aikuisuuden huono-osaisuuteen. Vanhempien koulupudokkuus kuitenkin ennustaa enemmän lasten koulupudokkuutta kuin muuta huono-osaisuutta. Tämä voi johtua siitä, että huono-osaisilta vanhemmilta puuttuu kulttuurisia resursseja, mikä estää heitä tukemasta lastensa opiskelua, sekä siitä, että vanhemmilta välittyy lapsille arvoja ja asenteita sekä ajattelu- ja käytösmalleja, jotka eivät tue opiskelua. Se ei kuitenkaan välttämättä johda työttömyyteen tai toimeentulotuen asiakkuuteen. Sen sijaan kyse voi olla arvoista, jotka suosivat nopeaa työelämään siirtymistä opiskelun sijaan (ks. Jackson & al. 2007).

Vastaavasti vanhempien työttömyys ennustaa enemmän lasten työttömyyttä kuin heidän muuta huono-osaisuuttaan. Työttömyyden ylisukupolvinen yhteys on itsenäinen ja suora, edes lapsen koulutuksen vakioiminen ei juurikaan heikentä-

nyt sitä. Toisin sanoen työttömien lapsista tulee todennäköisemmin työttömiä riippumatta siitä, onko heillä toisen asteen tutkintoa. Syynä voi olla se, että työttömien lapset eivät koe työttömyyttä yhtä leimaavaksi kuin muut, eivätkä näe sitä yhtä suurena uhkana elämänlaadulle nuorena aikuisuudessa, jolloin tulotaso on keskimäärin matalampi kuin myöhemmissä ikävaiheissa. Suomalaisessa yhteiskuntatutkimuksessa ja – politiikassa onkin ehkä liioiteltu työttömyyden kielteistä vaikutusta elämänlaatuun (ks. Vauhkonen 2017).

Aiempi samalla aineistolla tehty tutkimus osoitti, että vanhempien kasautuneella huono-osaisuudella (ja yksittäisistä mittareista vanhempien toimeentulotuen asiakkuudella) on voimakkain yhteys lasten aikuisuuden huono-osaisuuteen (Ks. Vauhkonen & al. 2017). Aiempi tutkimus on myös osoittanut, että yksittäisistä mittareista vanhempien toimeentulotuen asiakkuudella on voimakkain yhteys lasten koulupudokkuuteen (Ks. Kallio & al. 2016).

Tutkimuksemme täydentää aiempaa tutkimusta osoittamalla, että vanhempien pitkäaikaisella toimeentulotuen asiakkuudella on erityisen voimakas yhteys lasten toimeentulotuen asiakkuuteen. Myös tämä yhteys osoittautui itsenäiseksi, koska vanhempien koulupudokkuuden ja työttömyyden vakioiminen ei poistanut sitä. Vanhempien toimeentulotukiasiakkuus oli myös heidän koulupudokkuuttaan ja työttömyyttään voimakkaammin yhteydessä lasten koulupudokkuuteen ja työttömyyteen. Näiden estimaattien suuruus yhdessä sen kanssa, että aiemmassa tutkimuksessa, jossa käytettiin samaa aineistoa, vanhempien tuloköyhyydellä ei ollut itsenäistä yhteyttä lasten huono-osaisuuteen aikuisina (ks. Vauhkonen & al. 2017), antaa hyvän syyn olettaa, että kyse on latentisti mitatun vanhempien kasautuneen huono-osaisuuden vaikutuksesta. Tulokset viittaavat siihen, että toimeentulotuen asiakkaina olleiden vanhempien lapset turvautuvat toimeentulotukeen muita useammin myös opiskellessaan ja työssä tai hoitovapaalla ollessaan. Toimeentulotuen asiakkuuden ylisukupolvinen yhteys on kuitenkin heikompi myöhemmissä elämänvaiheissa (ks. Moisio & Kauppinen 2011).

Tuloksina saamamme huono-osaisuuden suorat ylisukupolviset yhteydet tukevat teoriaa huono-osaistavien ominaisuuksin välittymisestä ja ei-materiaalisten resurssien puutteesta huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden taustalla. Tulkintaa tukevat vanhempien arvojen, asenteiden ja käyt-

täytymisen yhteyksiä lasten aikuisuuden asemaan osoittavat tutkimukset (Mason 2007; Yeung & al. 2000; Dohmen & al. 2012) sekä samalla aineistolla saatu havainto siitä, ettei taloudellisten ja materiaalistien resurssien puute selitä näitä ylisukupolvisia yhteyksiä (ks. Vauhkonen & al. 2017). Tällaisia selitystapoja on etenkin Suomessa vältetty sosiaalitieteissä keskeisen poliittisen rakennekriittisen intressin vuoksi. Tällöin kuitenkin usein syyllistytään *moralistiseen virhepäätelmään* (Davis 1978), jossa todellisuuden kuvaus valitaan toiveista käsin. Sosiaalinen välittyminen selityksenä ei kuitenkaan syyllistä huono-osaisia itseään. Aiemmat kokemukset vaikuttavat toimintaan kaikilla, eivätkä lapset ja heidän vanhempansa ole valinneet kasvuypäristöjään ja kokemuksiaan.

Stigmalla voi olla huomattava työttömyyttä ehkäisevä vaikutus, aivan kuten sillä on toimeentulotuen hakemista haittaava vaikutus. Jos stigman kokemus kuitenkin on yksilöllä vähäistä, työttömänä tai toimeentulotuen turvin eläminen voi näyttäytyä hänelle ainakin tilapäisesti hyväksyttävänä vaihtoehtona. Riippumatta siitä, kuinka vahvasti työtön kokee stigman, pidentyessään työttömyys voi vahvistaa työttömän stigmaa työnantajien silmissä ja vaikeuttaa näin työllistymistä ja voi johtaa syrjäytymiseen.

Tutkimustulostemme mukaan nuorten kohdalla vain aktiivinen koulutukseen ohjaaminen ei ole riittävä toimenpide, koska työttömyyden ja toimeentulotuen asiakkuuden ylisukupolvisuus ei kulje lasten koulutuksellisen epäonnistumisen kautta. Toisaalta muuhun osallistavaan toimintaan (esim. vapaaehtoistyöhön) osallistuminen ei välttämättä vaikuta stigmaan työnantajien silmissä. Ylisukupolvisen huono-osaisuuden ehkäisemisessä korostuukin varhaiskasvatuksen ja peruskoulun merkitys. Myös työttömällä tulisi olla yhtäläinen mahdollisuus lastensa päivähoitoon, ja peruskoulun kasvatustehtävää haittaavia olosuhteita tulisi parantaa siten, että opettajilla ja muulla henkilöstöllä olisi riittävästi aikaa oppilaille. Myös koulujen ja asuinalueiden välisen erilaistumisen ehkäisy voi vaikuttaa asiaan. Lapsiperheiden toimeentulotuen asiakkuutta tulisi vähentää huolehtimalla ensisijaisen sosiaaliturvan tasosta.

Myöhemmissä huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden tutkimuksissa tulisi erityisesti huomioida asuinalue eli tarkastella kuntatasoa pienempiä alueyksiköitä. Perhe saattaa sekä suojata alueen negatiivisilta vaikutuksilta että altistaa niille; samoin kuin fyysinen kasvuypäristö voi sekä

korostaa huono-osaisuuden vaikutuksia perheeseen että suojata sitä niiltä. Sosiaalinen välittyminen ei myöskään ole ainoa ylisukupolvisen huono-osaisuuden selittäjä. Kontrollimuuttujistamme yksinhuoltajuus oli voimakkaasti yhteydessä huo-

no-osaisuuden ylisukupolvisuuteen, mikä ei välttämättä selity vain perheessä tapahtuvalla sosiaalisella välityksellä. Suomessa tarvittaisiinkin tutkimusta perherakenteen vaikutuksesta ylisukupolviin yhteyksiin (ks. esim. Erola & Jalovaara 2017).

Saapunut 4.3.2017
Hyväksytty 3.8.2017

KIRJALLISUUS

- Aaberge, Rolf & Björklund, Anders & Jantti, Markus & Palme, Mårten & Pedersen, Peder & Smith, Nina & Wennemo, Tom: Income inequality and income mobility in the Scandinavian countries compared to the United States. *The Review of Income and Wealth* 48 (2002): 4, 443–469.
- Ackock, Alan & Bengtson, Vern: Socialization and attributional processes: actual vs. perceived similarity among parents and youth. *Journal of Marriage and the Family* 42 (1980) : 3, 510–515.
- Alan, Sule & Baydar, Nazli & Boneva, Teodera & Crossley, Thomas & Ertac, Seda: Parental Socialization Effort and the Intergenerational Transmission of Risk Preferences. IFS Working Paper W13/12, 2013.
- Bertrand, Marianne & Luttmer, Erzo. F. P. & Mullainathan, Sendhil: Network Effects and Welfare Cultures. *The Quarterly Journal of Economics* 115 (2000): 3, 1019–1055.
- Blomberg, Helena & Kallio, Johanna & Kroll, Christian: Häpeää ja laiskuutta. Asiakkaiden, muiden kansalaisten ja hyvinvointivaltion katutason työntekijöiden käsitykset toimeentulotukiasiakkuudesta. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2016): 3, 301–312.
- Bratberg, Espen & Nilsen, Øivind, Anti & Vaage, Kjell: Intergenerational Earnings Mobility in Norway: Levels and Trends. *Scandinavian Journal of Economics* 107 (2005):3, 419–435.
- Breen, Richard & Lujckx, Ruud. *Social Mobility and Education: A Comparative Analysis of Period and Cohort Trends in Britain and Germany*. S. 102–124. Teoksessa Scherer, Stefani & Pollak, Reinhard & Otte, Gunnar & Gangl, Markus (toim.): *From Origin to Destination: Trends and Mechanisms in Social Stratification Research*. New York: Campus, 2007.
- Breen, Richard & Lujckx, Ruud & Muller, Walter & Pollak, Reinhard: *Nonpersistent Inequality in Educational Attainment: Evidence from Eight European Countries*. *AJS* 114 (2009): 5, 1475–1521.
- Breen, Richard: *Social Mobility in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Bourdieu, Pierre & Passeron, Jean-Claude: *Reproduction in Education, Society and Culture*. Beverly Hills: Sage, 1977.
- Bukodi, Erzsebet & Erikson, Robert. & Goldthorpe, John: The effects of social origins and cognitive ability on educational attainment: Evidence from Britain and Sweden. *Acta Sociologica* 57 (2014): 4, 293–310.
- Cesarini, David & Dawes, Christopher & Johannesson, Magnus & Lichtenstein, Paul & Wallace, Björn: Genetic variation in preferences for giving and risk taking. *The Quarterly Journal of Economics* 124 (2009): 2, 809–842.
- Copen, Casey & Silverstein, Merril: The transmission of religious beliefs across generations: Do grandparents matter? *Journal of Comparative Family Studies* 39 (2008): 1.
- Dahl, Gordon, B. & Kostøl, Andreas, Ravndal & Mogstad, Magne: Family welfare cultures. *Quarterly Journal of Economics*, 129 (2014): 4, 1711–1752.
- Davidson, Gavin & Devaney, John & Spratt, Trevor: The Impact of Adversity in Childhood on Outcomes in Adulthood: Research Lessons and Limitations. *Journal of Social Work* 10 (2010): 4, 369–390.
- Davis, Bernard: The Moralistic Phallacy. *Nature* 272 (1978): 390.
- Dean, Hartley & Taylor-Gooby, Peter: *Dependency Culture*. Routledge, 2014.
- De Houwer, Jan & Thomas, Sarah & Baeyens, Frank: Association learning of likes and dislikes: A review of 25 years of research on human evaluative conditioning. *Psychological Bulletin* 127 (2001), 853–869.
- Dohmen, Thomas & Falk, Armin & Huffman, David & Sunde, Uwe: The Intergenerational Transmission of Risk and Trust Attitudes. 79 (2012): 2, 645–677.
- Ellen, Ingrid Gould & Turner, Margery Austin: Does Neighborhood Matter? Assessing Recent Evidence. *Housing Policy Debate* (1997): 8, 833–866.
- Erikson, Robert & Goldthorpe, John & Portocarero, Lucienne: Intergenerational class mobility and the convergence thesis: England, France and Sweden. *The British Journal of Sociology* 1 (2010): 3, 185–219.
- Erikson, Robert, & Goldthorpe, John: *The constant flux*. Oxford: Clarendon Press, 1992.
- Erola, Jani & Jalovaara, Marika: The Replaceable: The Inheritance of Paternal and Maternal Socioeconomic Statuses in Non-Standard Families. *Social Forces* 95 (2017): 3, 971–995.
- Erola, Jani & Jalonen, Sanni & Lehti, Hannu: The Intergenerational influence of Parental Socioeconomic Status during Children's Early Life course.

- Research in Social Stratification and Mobility 44 (2015): 33–43.
- Erola, Jani: Sosiaalisen huono-osaisuuden periytyvyys, älykkyys ja geenit - tutkimuseettinen näkökulma. S. 27–31. Teoksessa Sihvo, Sinikka (toim.): Sukupolvien yli ulottuva vastuu ja tutkimuksen etiikka. Avauksia 2/2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2009.
- Esping-Andersen, Gøsta & Wagner, Sandra: Asymmetries in the Opportunity structure: Intergenerational Mobility Trends in Europe. Research in Social Stratification and 30 (2012): 473–487.
- Gottschalk, Peter: Is the correlation in welfare participation across generations spurious? Journal of Public Economics 63 (1996):1, 1–2.
- Graaf, Paul & Kalmijn, Matthijs: Trends in the Intergenerational Transmission of Cultural and Economic Status. Acta Sociologica, 44 (2001): 1, 51.
- Hannikainen-Ingman, Katri & Kuivalainen, Susan & Sallila, Seppo: Toimeentulotuenasiakkaiden elinolot ja hyvinvointi. S. 81–112. Teoksessa Kuivalainen, Susan (toim.): Toimeentulotuki 2010-luvulla. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 2013.
- Heikkilä, Matti: Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa. Tutkimus köyhyydestä ja hyvinvoinninpuutteiden kasautumisesta Suomessa. Sosiaalihuoltuksen julkaisuja 8. Helsinki: Sosiaalihuoltos, 1990.
- Hobcraft, Johan & Kiernan, Kathleen: Childhood poverty early motherhood and adult social exclusion. British Journal Sociology 52 (2001): 3, 495–517.
- Jackson, Michelle & Erikson, Robert & Goldthorpe, John & Yaish, Meir: Primary and Secondary Effects in Class Differentials in Educational Attainment: The Transition to A-level Courses in England and Wales. Acta Sociologica 50 (2007): 3, 211–229.
- Jaeger Mads & Holm, Anders: Does parents' economic, cultural, and social capital explain the social class effect on educational attainment in the Scandinavian mobility regime. Social Science Research 36 (2007): 719–744.
- Kallio, Johanna & Kauppinen, Timo & Erola, Jani: Cumulative Socioeconomic Disadvantage and Secondary Education in Finland. European sociological review 32 (2016): 5, 649–661.
- Kauppinen, Timo & Angelin, Anna & Lorentzen, Thomas & Bäckman, Olof & Salonen, Tapio & Moisio, Pasi & Dahl, Espen: Social background and life-course risks as determinants of social assistance receipt among young adults in Sweden, Norway and Finland. Journal of European Social Policy 24 (2014): 3, 273–288.
- Larsen, Brit & Jensen Leif & Jensen, Torben: Transitions in secondary education: Exploring effects of social problems. Research in Social Stratification and Mobility 38 (2014): 1, 32–42.
- Lewis, Oscar: The culture of poverty. Scientific American 215 (1966): 4, 19–25.
- Mason, Patrick. Intergenerational Mobility and Interracial Inequality: The Return to Family Values. Industrial Relations. A Journal of Economy and society 46 (2007): 1.
- Merton, Richard. King: Social Theory and Social Structure. The Free Press, 1968.
- Min, Joohong & Silverstein, Merril & Lendon, Jessica: Intergenerational transmission of values over the family life course. Advances in Life Course Research 17 (2012): 3, 112–120.
- Moffitt, Robert: An economic model of welfare stigma. The American Economic Review. 73 (1983): 5, 1023–35.
- Moisio, Pasi & Kauppinen, Timo: The intergenerational correlation of social assistance and selection bias in the Finnish population data. Research on Finnish Society 4 (2011): 1, 7–15.
- Mood, Carina: Social Influence Effects on Social Assistance Reciprocity. Acta Sociologica, 47 (2004): 3, 235–251.
- Mullainathan, S. & Shafir E.: Scarcity. Why Having Too Little Means So Much? Times Books, 2013.
- Myrskylä, Pekka: Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Eva Analyysi 1.2.2012. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta, 2012.
- Myrskylä, Pekka: Koulutus periytyy edelleen. Tilastokeskuksen Hyvinvointitiedustaus 1/2009. Helsinki: Tilastokeskus, 2009.
- Mäder, Miriam & Müller, Steffen & Riphahn, Regina & Schwientek, Caroline: Intergenerational Transmission of Unemployment – Evidence for German Sons. ZEW Discussion Paper 235 (2014): 4, 355–375.
- O'Neill, Donal & Sweetman, Olive: Intergenerational Mobility in Britain: Evidence from Unemployment Patterns. Oxford Bulletin of Economics and Statistics 60 (1998): 4, 431–447.
- Paananen, Reija & Ristikari, Tiina & Merikukka, Marko & Rämö, Antti & Gissler, Mika: Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987-tutkimusaineiston valossa. Raportti 52. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2012.
- Page, Marianne & Solon, Cary: Correlations between Brothers and Neighboring Boys in Their Adult Earnings: The Importance of Being Urban. Journal of Labor Economics 21 (2003): 4, 831–855.
- Palola, Elina & Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu: Nuoret koulupudokkaat sosiaalityön asiakkaina. Tapaustutkimus Helsingistä. Raportti 29/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2012.
- Schwabe, Lars & Wolf, Oliver: Stress Prompts Habit Behavior in Humans. Journal of Neuroscience 29 (2009): 22, 7191–719.
- Shah, Anuj & Mullainathan, Sendhil & Shafir, Eldar: Some Consequences of Having Too Little. Science 338 (2012): 6107, 682–685
- Small, Mario & Luis, Harding & Lamont, Michele: Reconsidering Culture and Poverty. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science 629 (2010): 1, 6–27.
- Takala, Mikko: Koulullergia – yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy, 1992.
- Thornberry, Terence & Krohn, Marvin & Lizotte, Alan

- & Smith, Carolyn & Tobin, Kimberle: *Gangs and Delinquency in Developmental Perspective*. New York: Cambridge University Press, 2003
- Tilastokeskus 2016a: *Työttömyys ja toimeentulotuki-asiakkuus iän mukaan*, 2016.
- Tilastokeskus 2016b: *Peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin 2005 – 2014*, 2016.
- Vauhkonen, Teemu & Kallio, Johanna & Kauppinen, Timo & Erola, Jani: *Intergenerational accumulation of social disadvantages in young adulthood. Research in social stratification and mobility* 48 (2017), 42–52.
- Vauhkonen, Teemu: *Urban unemployment and unhappiness. Research on Finnish Society*. Tulossa, 2017.
- Weeden, Kim & Grusky, David: *The Case for a New Class Map*. *American Journal of Sociology* 111 (2005): 141–212.
- Werfhorst, Herman. & Andersen, Robert: *Social Background, Credential Inflation and Educational Strategies*. *Acta Sociologica* 48 (2005): 4, 321–340.
- Whelan, Christopher & Nolan, Brian & Maitre Bertrand: *Analysing Intergenerational influences on Income poverty and economic vulnerability with EU-Silk*. *European Societies* 15 (2013): 1, 82–105.
- Wiborg, Oyvind. & Hansen, Marianne: *Change over Time in the Intergenerational Transmission of Social Disadvantage*. *European Sociological Review* 25 (2009): 3, 379–394.
- Wilson, William: *The Truly Disadvantaged: the Inner City, the Underclass and Public Policy*. Chicago: University of Chicago Press, 1986.
- Vollebergh, Wilma & Idema Jurjen & Bijl RV, de Graaf, Rob & Smit, Filip & Ormel Johan. *The structure and stability of common mental disorders: The NEMESIS Study*. *Archives of General Psychiatry* 58 (2001): 6, 597–603.
- Wooldridge, Jeffery: *Econometric analysis of cross section and panel data*. Cambridge: The MIT Press, 2002.
- Zumbuehl, Maria & Dohmen, Thomas & Pfann, Gerard: *Parental investment and the intergenerational transmission of economic preferences and attitudes*. *IZA Discussion Paper Series* (2013): 7476.
- Yeung, Jean & Duncan, Greg & Hill, Martha: *Putting Fathers Back in the Picture: Parental Activities and Children's Adult Outcomes*. *Marriage and Family Review* 29 (2000): 2, 97–113.

ENGLISH SUMMARY

Teemu Vauhkonen & Johanna Kallio & Jani Erola: Intergenerational transmission of social disadvantages in Finland (Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa)

Our article examines the intergenerational transmission of social disadvantages in Finland. Previous research on intergenerational transmission has typically concentrated on educational attainment, income and social class. These indicators do not address social disadvantage, however, but only socioeconomic status in general. We have chosen to measure both parental disadvantage and children's outcomes using three indicators: dropping out of school after compulsory education, unemployment, and receipt of social assistance. We also measure how the length of parental unemployment and receipt of social assistance

is associated with children's disadvantages. We use high-quality register data from Finland (n=157,135). Parental information was collected at the point when each child was 15 years of age, and young adulthood outcomes were collected when the child was 22. We analyse the data with sibling methods, using random-effect linear regression models to study the impact of a disadvantaged background on adulthood outcomes.

According to the results, all three social disadvantages have a direct and independent effect on children's outcomes. Parental long-term receipt of social assistance has the most severe intergenerational consequences.

Keywords: intergenerational transmission, disadvantage, unemployment, school dropout, social assistance receipt.